

Dómstigi við mat á lifandi sauðfé

Við dóma á sauðfé skal styðjast við skala þann sem lýst verður hér á eftir ásamt því að upplýsingar um þunga grips og mælingar á bakvöðva, fituþykkt á baki, lögun vöðvans og lengd fótleggjar eru notaðar við dóma. Dómstiginn tekur tillit til eftirfarandi atriða; haus (8), háls og herðar (10), bringa og útlögur (10), bak (10), malir (10), læri (20), ull (10), fætur (8) og samræmi (10). Innan sviga eru hámarksstig viðkomandi eiginleika. Flestir eiginleikar hafa 10 sem hámarkseinkunn þó er tvöfalt vægi á lærum, fyrir haus og fætur er ekki gefið hærra en 8. Gripur getur því mest fengið 96 stig við dóm.

Stigagjöf er í heilum og hálfum stigum. Í sviga hefur verið sett til hliðsjónar hvaða gerðarflokk viðkomandi einkunn tilheyrir í kjótmati sláturlamba þegar hún er gefin fyrir ákveðinn skrokkhluta fyrir eiginleika með 10 sem hámarkseinkunn:

- 10,0 Afburðagott – efni til að verðlauna sérstaklega (E+ lamb)
- 9,5 Fádæma gott / Framúrskarandi (E lamb)
- 9,0 Frábært (U lamb, jafnvel E)
- 8,5 Mjög gott (U lamb, einnig R+ lömb)
- 8,0 Gott / vel viðunandi til ásetnings (R lamb)
- 7,5 Fremur slakt/ tæplega viðunandi til ásetnings (O lamb, einnig R- lömb)
- 7,0 Gallað – ekki vænlegt til ásetnings (O lamb)
- 6,5 Mjög slakt, áberandi gallar (P lamb)
- 6,0 Afleitt, mjög áberandi gallar (P lamb)

Við stigun hrútlamba fær meiri hluti skoðaðra lamba einkunn á bilinu 80 til 86 stig og gripir sem fá hærra einkunn eru miklir yfirburðagripir. Rétt er að hver ræktandi setji sér neðri mörk á vel nothæfum ásetningshrút en þau geta verið breytileg eftir því hversu langt hver hjörð er komin í ræktun. Miðað við það úrval sem íslensk sauðfjárrækt býr yfir í dag er ekki óeðlilegt að víða væru neðri mörkin sett við 83 stig nema einstaklingurinn hafi þeim mun betri kynbótaspá fyrir aðra eiginleika, sérstaklega mjólkurlagni og frjósemi. Á mörgum búum væru þessi neðri mörk ofar.

Gimbradómar

Yfirleitt eru það aðeins hrútlömb sem eru stiguð fyrir alla eiginleika en við gimbraskoðun er aðallega stuðst við ómmælingar, ásamt stígun fyrir frampart, læri og ull. Þó skal tekið fram að við stígun framparts er þarna átt við frampartinn í heild sinni (háls og herðar ásamt bringu og útlögum) og við stígun læra er tekið mið af afturpartinum í heild sinni (malaholdum ásamt lærum) svo stígunin gefi sem gleggsta heildarmynd af einstaklingnum. Ef samræmi gimbra er stígað skal einkunn metinn með sama hætti og þegar hrútar eru stígaðir og vísað nánar í dómskalann varðandi mat á þeim eiginleika. Forsenda mats á samræmi er að fyrir liggi lífbungi og mæling á lengd fótleggjar.

Hér á eftir fer lýsing á stigakvarðanum fyrir einstaka þætti sem stígað er fyrir.

Haus

Þegar gefin eru stig fyrir haus er eingöngu verið að horfa til galla sem ástæða er til að lækka einstaklinginn fyrir. Hins vegar er ekki gefin hærri einkunn en 8 og má því segja að vægi hans sé lægra í heildarstígun gripsins. Stígun verður þá eftirfarandi;

- 8,0 Ekki ástæða til að lækka gripinn í mati vegna þess eiginleika
- 7,5 Hausinn svip- og þróttlítil, gróf horn, lítilsháttar hnýflar eða fremur krapphyrndur (hornin knappt vaxin).
- 7,0 Lítils háttar bitgallar, hnýflar til vandræða, það krapphyrndur gripur að verulegar líkur eru á að horn vaxi í haus við óskertan vöxt, fallelkunn til ásetnings
- 6,5 Hnýflar vaxa í haus, útilokað til ásetnings
- 6,0 Mjög miklir bitgallar þannig að lambið er útilokað til ásetnings

Háls og herðar / Bringa og útlögur

Þessa tvo þætti er eðlilegt að meta í vissu samhengi og horfa þá á frambygginguna sem heild í fyrstu. Þannig má hnika stigagjöf um hálf til heilt stig fyrir hvorn þátt, svo lýsa megi á betri hátt kostum og göllum í frambyggingu. Við stígun þessara þátta þarf að taka tillit til þess hversu feitt lambið er, því feit lömb fela betur galla en mögur lömb. Af þeirri ástæðu er rétt að taka á síðunni og meta fituþykkt áður en stig fyrir frampart eru

gefin. Heildarstigagjöf fyrir þessa tvo þætti gerist þannig að 16 samtals sé það sem telst vel boðlegt á ásetningslambi, 15,5 gallað, en ætti ekki að fella ásetningslamb og 15 er til merkis um það augljósa galla að lambið er ekki ásetningshæft.

Háls og herðar

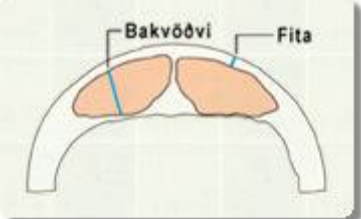
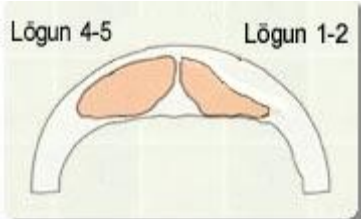
- 10,0 Afburðagott – efni til að verðlauna sérstaklega.
- 9,5 Fádæma góð gerð. Stuttur sver, ákaflega vel bundinn háls. Herðar feikilega breiðar, ávalar og fádæma vel holdfylltar.
- 9,0 Frábær gerð. Stuttur sver háls, vel bundinn. Herðar mjög breiðar, kúptar og ákaflega vel holdfylltar.
- 8,5 Mjög góð gerð. Vel gerður, stuttur og vel bundinn háls. Breiðar vel lagaðar og holdfylltar herðar.
- 8,0 Góð gerð. Fremur stuttur vel bundinn háls og herðar fremur breiðar og vel holdfylltar.
- 7,5 Greinilegir minniháttar gallar í gerð. Háls í lengra lagi, háar herðar, tæplega nægjanleg fylling um bóga.
- 7,0 Áberandi byggingargallar. Grannur háls og langur, háar, hvassar herðar, áberandi slöður og léleg holdfylling um herðar.
- 6,5 Stórgallaður gripur í gerð.

Bringa og útlögur

- 10,0 Afburðagott – efni til að verðlauna sérstaklega.
- 9,5 Fádæma góð gerð. Brjóstkassi sívalur, með fádæma útlögur og bringa feikilega breið og löng.
- 9,0 Frábær gerð. Sívalur brjóstkassi, mjög miklar útlögur, mjög breið og framstæð bringa.
- 8,5 Mjög góð gerð. Mjög vel hvelfdur brjóstkassi og breið bringa.
- 8,0 Góð gerð. Góðar útlögur og breið vel lönguð bringa.
- 7,5 Augljósir gallar. Útlögur í slöku meðallagi, bringa full stutt eða mjókkar of mikið aftur eða vantar á breidd.
- 7,0 Verulegir gallar. Flatvaxinn, fjararlaga gripur, mjög mjó bringa, alltof stutt bringa.
- 6,5 Stórgallaður gripur.

Bak

Þegar gefin eru stig fyrir bak er mjög stuðst við ómsjarmælingu, bæði mælitölur og stigun fyrir lögum bakvöðva. Mæling með ómsjá er framkvæmd á þriðja spjaldhryggjarlið (miðja vegu milli aftasta rifs og mjaðmarhorns (malahorns)), þar er þykkt vöðva mæld sem og þykkt fitu ásamt því að lögum bakvöðvans er metin.

<p>Á myndinni má sjá hvað er mælt með ómsjá</p>	
<p>Lögum ómvöðva</p> <p>Með lögum er átt við hve vel vöðvinn heldur lögum eða breidd (þykkt) sinni út á þverþornið. Gefin er einkunn frá 1 og upp í 5. Skalinn er eftirfarandi:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Illa lagaður vöðvi. 2. Fremur illa lagaður vöðvi. 3. Allvel lagaður vöðvi. 4. Mjög vel lagaður vöðvi. 5. Frábærlega vel lagaður vöðvi.	
<p>Á myndinni hér fyrir ofan má sjá dæmi um mismunandi lögum vöðva. Vöðvinn hægra megin í hryggnum er dæmi um illa lagaðan vöðva sem stigast myndi upp á 1-2. Vöðvinn vinstra megin myndi stigast upp á 4-5 enda heldur hann lögum eða breidd sinni mun betur út á þverþornið.</p>	

Einkunn uppá 7,5 væri slakt ásetningslamb og lakari einkunn, hrein fallelkunn. Ásamt ómsjarmælingunni er rétt að taka tillit til þunga lambs áður en einkunn er gefin en rannsóknir hafa sýnt 0,2 mm aukningu í þykkt bakvöðva og 0,1 mm aukningu í fitu fyrir hvert kg lífþunga. 45 kg lamb með 29 mm bakvöðva og 55 kg lamb með 31 mm bakvöðva eru því jöfn um vöðvaþykkt að teknu tilliti til þungamunarins. Í meðfylgjandi töflu er lýst þeim kröfum sem settar eru til viðmiðunar um þykkt vöðva og fitu og einkunnar fyrir lögum þegar bak er stigað.

Stig fyrir bak - ómmælingar

Rétt er að setja sem viðmið að hrútlamb 45 kg með 25-26 mm bakvöðva, 2-3 mm fitu, 3 í lögum og gott átak á að fá einkunnina 8,0. Lömb í hæstu stigum skulu undantekningarlaust vera fitulítill en lömbum sem eru óhóflega feit skal refsað um hálf til heilt stig þrátt fyrir að þau mælist með þykkum bakvöðva.

Einkunn	Þykkt (mm)	Fita (mm)	Lögun	Annað
10,0	Meira en 37	≤ 3 mm	5	
9,5	34 – 37	≤ 3 mm	5	Frábært átak, mjög breitt bak
9,0	30 – 33		≥ 4	Mjög gott átak, breitt bak
8,5	27 – 29		≥ 3,5	Gott átak, háþorn og þverþorn finnast ekki
8,0	25 – 26		≥ 3	Finnst fyrir háþornum og þverþornum
7,5	23 – 24			Háþorn og þverþorn finnast greinilega
7,0	19 – 22			Áberandi gallar, lélegt sláturlamb
6,5	Minna en 19			

*Ekki skal dæma blint eftir töflunni því átakið gefur síðan alltaf möguleika til að hnika þessu viðmiði bæði til hækkunar eða lækkunar.

Malir

Fyrir malir eru viðmiðin lík og fyrir bak. Ásetningshrútar þurfa helst að ná 8 eða meira, 7,5 sleppur en 7 væri falleinkunn.

- 10,0 Afburðagott – efni til að verðlauna sérstaklega
- 9,5 Fádæma góð malahold. Feikilega breiðar, langar malir með kúptum mjög þykkum vöðva.
- 9,0 Frábær malahold. Mjög breiðar, jafnar malir með góða lengd. Vöðvafylling feikilega mikil og vöðvi vel kúptur.
- 8,5 Mjög góð malahold. Ágætlega breiðar, jafnar, nokkuð langar malir með þykkum vel fylltan og kúptan vöðva.
- 8,0 Góð malahold. Breiðar, jafnar og vel holdfylltar malir. Malir mega vera hallandi eða afturdregnar ef holdfylling er góð.
- 7,5 Greinilegir gallar. Malir full grannar, full stuttar malir, afturdregnar malir, aðeins tortuberar. Holdfylling ekki meiri en í meðallagi.
- 7,0 Áberandi gallar. Mjög grannar malir, alltof stuttar malir, áberandi tortuberar. Vöðvafylling slök.
- 6,5 Stórgallaður gripur, slakt sláturlamb.

Læri

Stigun fyrir læri er einn mikilvægasti þátturinn í mati á líflömbum. Rétt er að menn setji sér ákveðin neðri viðmiðunarmörk. Í lítið ræktuðum hjörðum ætti 16 að vera lágmarkseinkunn fyrir ásetningslamb, en 15,5 jafngildir því að lambið sé ekki hæft í ásetning vegna læraholda. Þar sem hjarðir eru langræktaðar liggja þessi mörk talsvert hærra og rétt að slík mörk séu sett innan hveurrar hjarðar fyrir sig. Undantekning væru yfirburðagripir í kynbótamati fyrir mæðraeiginleika. Þar sem tvöfalt vægi er á lærum í einkunn eru kjötmatsbókstafir settir til hliðsjónar við hverja einkunn.

- 20,0 Afburðagott – efni til að verðlauna sérstaklega.
- 19,5 Einstök lærahold. Ótrúlega mikil vöðvafylling í lærum, bólgvir vöðvar sem bunga alls staðar bæði utan- og innanlæris. E+ lamb í kjötmati.
- 19,0 Fádæma góð lærahold. Gríðarlega þykkur, kúptur vöðvi sem klæðir alveg niður á hækil og einstök fylling í krika. Öruggt E lamb í kjötmati.
- 18,5 Feikilega mikil lærahold. Gífurlega mikill þykkur og kúptur vöðvi með frábæra fyllingu í krika. Nánast víst að ætti að flokkast sem E lamb í kjötmati.
- 18,0 Mjög mikil lærahold. Mjög þykkur kúptur vöðvi sem fyllir vel í krika. Áreiðanlega U lamb í kjötmati, jafnvel E lamb.
- 17,5 Umtalsverð lærahold. Mjög mikill og þykkur lærvöðvi sem fyllir vel í krika. Öruggt U lamb í kjötmati.
- 17,0 Veruleg lærahold. Mikill og þykkur lærvöðvi sem fyllir vel í krika. Góðar líkur á að flokkast sem U lamb í kjötmati, ekki neðar en R+ lamb.
- 16,5 Góð lærahold. Góð fylling bæði niður á hækil og í krika og vel þykkur lærvöðvi með ávölum línum. Öruggt R lamb í kjötmati.
- 16,0 Sæmileg lærahold. Vöðvinn fyllir bæði niður á hækil og upp í krikann og er jafnframt nokkuð þykkur og ávalur. Nánast víst að ætti að flokkast sem R lamb í kjötmati.
- 15,5 Gallar í læraholdum. Vantar vöðva niður á hækil, fyllingu í krika ábótavant, vöðvi of þunnur. Miklar líkur á að um O lamb í kjötmati sé að ræða, alls ekki ofar en R-lamb.
- 15,0 Verulega gölluð lærahold. Öruggt O lamb í kjötmati.
- 14,5 Afleit lærahold. Öruggt O lamb í kjötmati og talsverðar líkur á P lambi.
- 14,0 Aldrei farið neðar en þetta. Öruggt P lamb í kjötmati.

UII

Fyrir þennan eiginleika skal miða við að helst eigi ásetningshrútar að ná 8. Lömb með 7,5 teljast samt ásetningshæf, 7 verður hins vegar falleinkunn fyrir þennan eiginleika. Mat á ullarmagni þarf að taka mið af þunga lambanna, mjög væn lömb eru yfirleitt ullarmikil og með grófara tog en þau sem léttari eru. Mat á grófleika á einungis við togið og mestu skiptir að stigagjöf sé lækkuð fyrir gróft tog.

- 10,0 Einstakir ullareiginleikar og feikilegt ullarmagn, tæplega notað. Um væri að ræða einstaklega mikla, hreinhvíta, hrokkna, en um leið silkimjúka ull með mikinn gljáa.
- 9,5 Fádæma mikil ullargæði. Ullin hreinhvít og mikið ullarmagn, en um leið að öllu leiti gallalaus ull að gæðum. Mjög fín ull með mjúkt tog og liðað.
- 9,0 Frábær ull að magni og gæðum. Mjög mikið ullarmagn en um leið frábær ullargæði, alhvít kind með mjúka og fína og glansandi ull.
- 8,5 Mjög góð ull. Ullarmagn mikið og ullargæði góð. Um er að ræða alhvítan einstakling með fremur fína ull. Grá, svört og mórauð lömb með hreinan, jafnan lit, mikla og fína ull.
- 8,0 Góð fremur fín ull. Ullarmagn hið minnsta í meðallagi. Yfirleitt vel hvít kind, má finnast gult á haus og fótum en vart finnast gul hár á bol, ef til vill örlítið í hækjum eða á mölum. Allar mislitar kindur sem standast kröfur um ullarmagn, fínleika ullar og hreinleika lita, þar með talin hrein litaskil hjá tvílitum kindum.
- 7,5 Greinilegir gallar. Ullarmagn ef til vill í tæpu meðallagi. Gul hár greinileg í ull en ullin samt ekki áberandi gróf, ekki augljósir aðrir áberandi gæðagallar á ull. Óhreinir dökkir litir. Refsað er með þessari einkunn fyrir áberandi dökka dropa/doppur á haus.
- 7,0 Verulega gölluð ull. Mjög lítil ull að magni. Mjög áberandi gular illhætur í ull. Mjög gróf og ójöfn ull.
- 6,5 (eða lægra). Óhæf ull. Ullarsnoðin, algul kind, hvítar illhætur, úr hófi gróf ull, áberandi dökkir blettir á bol. Slæmur dökkur litur eða mislitur.

Fætur

Hér er beitt sömu aðferð og við stígun fyrir haus. Ekki er stígað hærra en 8 fyrir þennan eiginleika en 8 stígað fá hins vegar öll lömb sem eru í lagi, 7,5 er gallað og 7,0 er orðin hrein fallelkunn.

- 8,0 Fótstaða í lagi þannig að ekki er ástæða til að lækka heildareinkunn vegna þessa eiginleika.
- 7,5 Greinilegur galli. Náin fótstaða, áberandi grannir og veiklulegir fætur, linar kjúkur, vottar fyrir snúning í fótstöðu.
- 7,0 Verulega gallað, ekki hæft til ásetnings. Greinilega snúin fótstaða. Mjög slakar kjúkur. Fótstaða sem greinilega háir hreyfingum lambsins.
- 6,5 (eða lægra). Ákaflega alvarlegir gallar eða hrein vansköpun.

Samræmi

Þessi eiginleiki er samsafn nokkurra atriða sem rétt er að horfa til við mat væntanlegra ásetningslamba en koma ekki beint fram í mati á öðrum eiginleikum. Þarna ber að nota 8 fyrir það sem við erum vel sátt við. Hærri einkunnir eru notaðar fyrir áberandi kosti, bollöng, kviðlétt lömb með gott samræmi í byggingu. Einnig rétt að geta hnikað heildareinkunn til um hálfstíga upp eða niður með þessari einkunn, hafi lambið verið of stíft dæmt eða vægt metið í heild.

Varðandi bollengd er rétt að taka fram að ekki skal að verðlauna stór lömb sem jafnframt eru háfætt fyrir bollengd. Hins vegar ber að verðlauna lömb sem eru bollöng og væn miðað við lengd leggjar. Þannig getur verið ástæða til að verðlauna lamb fyrir samræmi sem vegur 45 kg og mælist um 110 mm á legg ef það samsvarar sér vel, en refsja jafn þungu lambi sem mælist 120 mm á legg fyrir að vera of háfætt. Í ræktunarmarkmiðum sauðfjárræktarinnar segir: „*Stefnt skal að því að rækta þéttholda og bollangt fé, þ.e. langt m.v. legglengd, með þykka vöðva samfara hóflegri fitu og léttum beinum.*“

Einkunn 7,5 er sett á galla, sem eru samt ekki meiri en svo að við getum fellt okkur við lambið sem ásetningslamb. Einkunn 7 eða lægra væri hins vegar túlkað þannig að lambið sé ekki tækt sem ásetningslamb, vegna augljósra galla, sem ekki koma fram í stígun á öðrum eiginleikum. Í töflunni er yfirlit yfir flokkun galla og hvaða einkunn á að gefa hverjum og einum. Einkunn fyrir ofan 9 er ekki skilgreind nákvæmlega en er matsatriði hverju sinni út frá þeim kostum sem dómari telur að lambið eigi fyllilega skilið að verðlauna það sem einstakan yfirburðargrip.

- 9,0 Lambið einstaklega bollangt en þéttvaxið og samræmið glæsilegt.

- 8,5 Lambið áberandi bollangt og samsvarar sér mjög vel.
- 8,0 Lambið samsvarar sér vel, eðlileg legglend m.v. þunga.
- 7,5 Hægt er að benda á galla í samræmi s.s. að lambið er kviðmikið, fremur bolstutt, hryggur siginn eða fremur háfætt m.v. þunga. Einnig ef eistu eru frekar smá.
- 7,0 Lambið verulega gallað. Til dæmis of kviðmikið, of bolstutt, of siginn hryggur eða lambið of háfætt til þess mæla með því til ásetnings.
- 6,5 Greinilegir eistnagallar, misstór eistu, of smá eistu, annað eistað kemur ekki niður.
- 6,0 Eineistungur

Almennt líflambamatið

Ætíð verður að hafa hugfast að stigun sem þessi á búfé er huglægt mat sem erfitt er að staðla fullkomlega. Í eðli sínu er ætíð talsverður munur á mati, eins og hér er lýst, og hins vegar mælingum með stöðluðum mælitækjum. Það sem mestu skiptir er röðun lamba innan hveðrar hjarðar. Síðan skal hafa hugfast að hver einkunn á sér tilvísun í holdfyllingarflokk EUROPE matsins.

Einnig er mikilvægt að fá upplýsingar um sem flest lömb sæðingahrúta, ekki sleppa því að skoða gallagripina því þannig tapast mikilvægar upplýsingar um þá hrúta sem eru drifkrafturinn í ræktunarstarfinu á landsvísu.

Dómstíginn var síðast endurskoðaður og samþykktur af fagraði í sauðfjarrækt 17. apríl 2015.